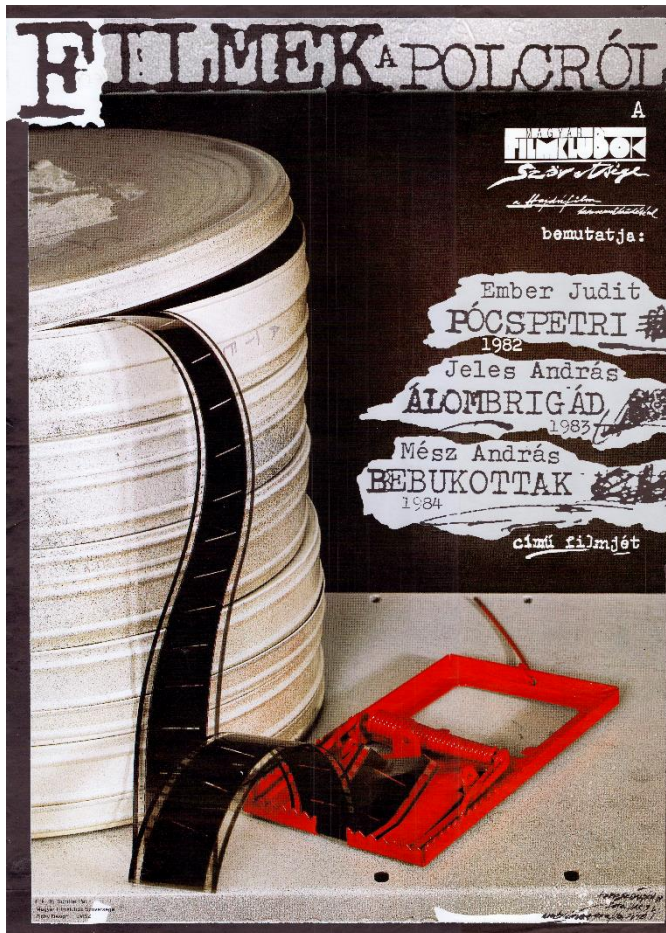

CENSORSHIP

Vormen van filmkeuring

De geschiedenis van de Hongaarse film werd fundamenteel bepaald door zijn verhouding tot de censor. Film, als instrument van staatspropaganda, bleef tot aan de wisseling van het regime onder politiek toezicht. Er waren verschillende vormen van censuur: inmenging kon - op elk moment - betrekking hebben op het wijzigen en herschrijven van bepaalde delen van het scenario, en verder op het na-editen en knippen van delen uit reeds voltooide films. Er kon opdracht worden gegeven tot het opnemen van aanvullende scènes; zelfs het volledig verbieden of in beslag nemen van voltooide films behoorde altijd tot de mogelijkheden. Sommige films konden pas na een vertraging van een of twee maanden, misschien zelfs jaren, worden vertoond, maar er waren ook werken die tientallen jaren moesten wachten en pas na de verandering van het regime voor een groter publiek werden vertoond.

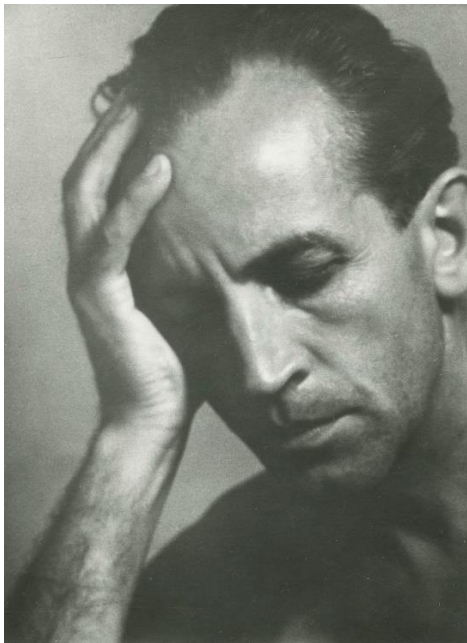
(Films uit de rekken. Grafische kunstenaars: György Szemadám, László Haris, Tamás Futó /NFI - Filmarchief)

DE COALITIEPERIODE: "STEUN EN VERBOD"

Het filmbeleid na 1945 kan worden samengevat als steun en verbod. Films met Antal Páger, Zita Szelezcky en Lili Muráti, die na de oorlog als "fascistische kunstenaars" werden beschouwd, werden verboden. Films die met steun van de partijen werden gedraaid, waren de eerste die het slachtoffer werden van de censuur die na de "blauwe stembiljetten"-verkiezingen onder directe controle van de communisten stond. In 1947 verbood de Raad voor de Kunst, het censuurorgaan van het communistische ministerie van Onderwijs, zelfs drie films. De baanbrekende film *Song of the Cornfields* van István Szóts, die pacifistisch en anti-bijgeloof was, werd verboden om uitdrukkelijk politieke redenen, omdat hij werd gestigmatiseerd als "narodnik en klerikaal". Het verbod speelde een grote rol in de beslissing van Szóts om het land in 1958 voorgoed te verlaten, en zijn oeuvre bleef beperkt. De stijl van de film had echter invloed op de kunstenaars van het Hongaarse modernisme, met name op het werk van Miklós Jancsó, István Gaál en Sándor Sára.

István Szóts in de jaren 1940. Foto: Tibor Inkey / NFI - Filmarchief

***Song of the Cornfields* (dir.: István Szóts, 1947)** - In de openingsscène van de film, bij de processie van de zegening van het graan, stormde Mátyás Rákosi, algemeen secretaris van de Hongaarse Communistische Partij, uit protest de vertoning uit. De film werd uiteindelijk pas in 1979 door

Filmmúzeum vertoond. Foto: NFI – Filmarchief

FILMCENSUUR TIJDENS DE RÁKOSI-DICTATUUR 1949-1954

Tijdens de jaren van de totalitaire dictatuur was de censuur vooral actief bij het schrijven van scenario's. De categorie "tolerantie" bestond niet omdat de Centrale Dramaturgie, werkend op basis van directe instructies van de partij, in een vroeg stadium van de planning ontwerpen uitfilterde die tegen de sjablonen van de zogenaamde "productiefilms" indruisten. Filmregie-organen van het ministerie van Onderwijs bepaalden hoeveel films er gemaakt moesten worden over de concurrentie tussen fabriekswerken, de nationalisatie van land, de jeugdpolitiek, het leger en de sport die in dienst stond van de politiek.

Pioniers (reg.: Károly Makk, 1949) - De eerste klas van de gereorganiseerde Toneelacademie kreeg de opdracht de eerste lange speelfilm te maken over het leven van pioniers. Uiteindelijk werd het materiaal te tegenstrijdig en te realistisch bevonden. De film kon niet worden voltooid. In beslag genomen rollen zijn nooit boven water gekomen. Károly Makk (boven) werd naar een heropvoedingscursus als tractorbestuurder gestuurd. Onder: István Hildebrand, Tamás Banovich, Imre Fehér. Foto: NFI - Film Archief

The Sea Has Risen (regisseurs: Kálmán Nádasdy, László Ranódy, Mihály Szemes, 1953) - De film, die een sleutelstuk was in de verbeelding van de Hongaarse Revolutie en Onafhankelijkheidsoorlog van 1848-1849, zou oorspronkelijk geregisseerd worden door István Szóts, maar werd herschreven onder leiding van de Sovjet-filmideoloog Vsevolod Pudovkin. Szóts was niet bereid de vervalsing van de geschiedenis te accepteren, waarin Artúr Görgey, de generaal van de Onafhankelijkheidsoorlog, werd afgeschilderd als een verrader, en de film eindigt niet met de dood van de revolutionaire dichter Sándor Petőfi, maar met de overwinning in Sibiu. Poster: Imre Somorjai / NFI – Filmarchief

De herschrijfsters van *The Sea Has Risen*. Bovenste rij. Onder: tolk, Vsevolod Pudovkin, Gyula Illyés, Kálmán Nádasdy. Foto: László Nádasdy legaat / NFI - Filmarchief

POST-CENSUUR NA DE REVOLUTIE VAN 1956

Na het neerslaan van de revolutie van 1956 werden films die in de meer liberale sfeer van 1956 waren gemaakt, door de censuur getroffen.

Márton Keleti's film *The Football Star* werd opnieuw gemonteerd en er werd opdracht gegeven tot aanvullende opnamen. Scènes met Ferenc Puskás, de Hongaarse beroepsvoetballer die in 1956 was overgelopen, werden opnieuw opgenomen met een andere voetballer, Nándor Hidegkuti. De foto toont Ferenc Puskás, Imre Pongrácz, Kamill Feleki. Foto: Gábor Kovács / NFI - Filmarchief

The Football Star. Kamill Feleki and Nándor Hidegkuti. Photo: Gábor Kovács / NFI – Film Archive

De film *Bitter Truth* van Zoltán Várkonyi onderzocht een waar gebeurd geval over de gedwongen bouw van een silo die in een tragedie eindigde. Het was zo'n krachtige kritiek op het modelachtige systeem, dat met montage niet veranderd had kunnen worden, dat het 30 jaar lang in de conservenblikjes verzegeld bleef: het werd uiteindelijk vertoond in oktober 1986, op de 30e verjaardag van de opstand. Op de foto staan Ferenc Bessenyei, Éva Ruttkai, Erzsi Máthé, Gábor Mádi Szabó, en István Bozóki. Foto: NFI – Filmarchief

VERBODEN, GETOLEREERD, GESTEUND IN HET KÁDÁR-TIJDPERK

Tegen de jaren 1960 ontwikkelde zich langzaam een eigenaardige wisselwerking tussen de autoriteiten en de kunst, die duurde tot de wisseling van het regime. In de zomer van 1957 had György Aczél, de belangrijkste cultuurbeleidsmaker van die periode, de zogenaamde "3T" richtlijnen uitgewerkt (in het Hongaars, Tiltott, Tűrt, Támogatott - verboden, getolereerd, gesteund), die in de consoliderende jaren zestig de gangbare praktijk werden. Er waren onaantastbare taboes: 1956 als revolutie, de Sovjet-Unie en de arbeidersklasse. Hongaarse filmmakers testten de grenzen op allerlei manieren. In de jaren zestig ontstond de categorie van "gedoogde" films. Zelfcensuur speelde een grote rol, evenals de oplossingen die het "verschijnen" van taboe-onderwerpen vergemakkelijkten.

György Aczél, Károly Makk en Miklós Jancsó bij de prijsuitreiking van de Kossuth Prijs. Foto: Géza Szebellédy / MTI

De vrijste en meest succesvolle weg in het spel van macht en kunst was die van Miklós Jancsó. Door de speciale parabolische filmtaal van *Poor Legends* (1965) verder uit te werken, creëerde hij een 'bloementaal' die duidelijk de manipulatieve middelen liet zien waarmee de macht de protagonisten van de 'vrijheidstrijd' onthulde. Hij voegde een proloog toe aan de voltooide film, waarin stond dat deze het leven van vogelvrij verklaarden na 1867 weergaf. Jancsó verklaarde dit ook in *Népszabadság*. En het wereldwijde succes van de film legitimeerde zijn methode: Hongarije is de gelukkigste kazerne waar het mogelijk is om vrijgevochten films te maken. János Görbe en Zoltán Latinovits. Foto door Tibor Inkey / NFI - Film Archive

Ten Thousand Suns (1965), de 30 jaar durende kroniek van de boerenstand, werd uit zijn twee jaar durende gevangenschap bevrijd dankzij de prijs van Cannes voor beste regisseur (1967), omdat regisseur Ferenc Kósa de scène waarin Tibor Molnár over 1956 zegt dat "dit onze revolutie was", niet

wilde uitsnijden. Foto: Endre Réger / NFI - Filmarchief

De film werd negen keer gemonteerd en om hem verfilmbaar te maken, voegden ze een raamvertelling toe, de zogenaamde "rode staart", die zich afspeelt in het heden, waarin de hoofdpersoon István Széles zelfmoord overleefde en lid werd van de coöperatie. Ferenc Kósa is in een grijze top, Sándor Sára en János Kende staan naast de camera. Foto: NFI - Filmarchief

The Witness (1969), de satire van Péter Bacsó, was een bijzonder samenspel van cultuurpolitiek en kunst over de jaren 1950. György Aczél werkte zelf mee aan de film. Zelfs toen hij formeel verboden was, werd het een cultfilm, een symbool van die tijd, en bijna iedereen zag hem. De officiële première was in 1979. De censuur wilde ook dat de film werd vertoond; Péter Rényi zelf, hoofd van de Raad voor de Kunst, gaf Bacsó advies bij het herschrijven ervan. Foto: Sándor Domonkos / NFI – Filmarchief

De gevangenis-scène, later geknipt, met een directe verwijzing naar László Rajk. Zoltán Fábri, Ferenc Kállai, Péter Bacsó. Foto: NFI – Filmarchief

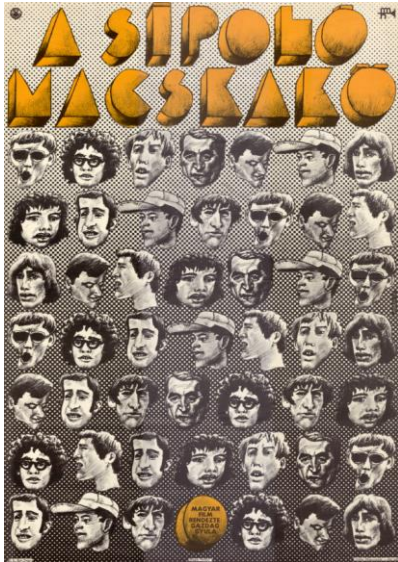
GETOLEREERDE EN VERBODEN FILMS NA 1968

De onderdrukking van de Europese bewegingen in 1968, de opheffing van het Nieuw Economisch Mechanisme en de zogenaamde Brezjnev-doctrine waren ook van invloed op de voorwaarden voor filmkeuring. In navolging van het sociale discours van de jaren zestig, toen al te gewaagde dialogen af en toe uit films, documentaires en mentaliteitsfilms werden weggelaten, ontstonden satires en scherpzinnige neo-avantgardewerken die de uitzichtloze realiteit van het Kadarisme verkenden en waarvan het hele weefsel niet meer te censureren viel. De grenzen tussen gedoogde en verboden films begonnen te vervagen. De vrijdenkende films van voornamelijk de Balázs Béla Studio kregen geen recht op een openbare vertoning, maar zelfs gesloten vertoningen droegen bij tot het leggen van de intellectuele basis voor de verandering van het regime. Uniek voor die periode is dat er niet alleen decennialang films verboden waren, maar ook verboden oeuvres, bijvoorbeeld werk van Gyula Gazdag, Judit Ember en Dezső Magyar.

In Dezső Magyar's film *Agitators* (1969), gemaakt in de Balázs Béla Studio, kwam de hele oppositie in beeld, waaronder Gábor Bódy, Péter Dobai, László (Hobo) Földes, die betrokken was bij het schrijven van het scenario, en ook Gábor Révai, zoon van de communistische cultuurideoloog. Onder het voorwendsel van het maken van een geschiedenis van de Republiek der Raden, pleitten oppositionele jongeren voor een zelfonderzoek van de communistische autoriteiten. De film werd prompt verboden. Op de foto: Gábor Bódy. Foto: NFI - Filmarchief

The Whistling Cobble Stone (1971) toont het leven in een zomerwerkkamp voor jongeren. Studio 2, de Directie Film keurde het scenario van Gyula Gazdag goed, de film werd gedraaid, en pas toen kwam de censor op het idee om de delen van de antidemocratische leider over het eruit schoppen van de drie jongens, die eenderde van de hele film uitmaakten, eruit te monteren. Poster: György Kemény / NFI - Filmarchief

In zijn film Singing on the Treadmill (1974) spreekt Gyula Gazdag over de bestaande misstanden van het socialisme, woningtoewijzing, paternalisme en corruptie in de vorm van een absurde, surrealistische operettevertelling. Foto: Magda B. Müller / NFI - Filmarchief.

Judit Ember was Gazdags co-regisseur voor Decision (1972). Zij bedacht het taboe-onderwerp van het verhaal over een van hogerhand gemanipuleerde stemming om het hoofd van een coöperatie af te zetten. In het Kádár-systeem moest de film wachten tot 1984 voor hij in het openbaar werd vertoond, maar hij werd regelmatig vertoond op politieke bijscholingscursussen. Als film die de machtsuitoefening van het socialisme aan de kaak stelt, werd hij in 1994 door de Internationale Documentaire Associatie (IDA) geselecteerd als een van de 100 beste documentaires ter wereld. Op

de foto, het afgezette hoofd van de coöperatie. Foto: NFI - Filmarchief

Pócspetri (1982), de grootste schandaal veroorzakende film van Judit Ember, was het eerste onderzoek naar een showproces in 1948 in de zaak van de dood van een politieagent in verband met protesten rond de nationalisering van scholen. De film werd onmiddellijk verboden. Naar achteren: Judit Ember. Loránd Mertz met camera. Foto: NFI - Film Archief

Miklós Erdély, een vooraanstaand kunstenaar van de Hongaarse neo-Avant-garde, maakte vijf films in de experimentele studio BBS. Version (1981) onderzoekt het onderwerp van bloedverguizing in Tiszaeszlár vanuit de aspecten werkelijkheid en fictie: de beschuldigde jongen geeft in zijn bekentenissen tal van interpretaties van de gebeurtenissen. De film werd onmiddellijk verboden, mede omdat de oppositiefiguur László Rajk de rol van een gendarme speelde. De film werd pas vertoond na de dood van Miklós Erdély in 1986. Op de foto, László Rajk en László Vikár. Foto: NFI – Filmarchief

Droombrigade (1983) is een surrealistische filmsatire van András Jeles gemaakt in de Társulás Studio. Het maakt gebruik van de schematische panelen van de productiefilms uit de tijd van Rákosi. De alledaagse arbeiderswerkelijkheid in Hongarije werd gemanifesteerd in verrassende, vervormde details, droomsequenties en satirische visioenen. Het was niet de eerste keer dat een film onmiddellijk na de ontwikkeling ervan door de directeur-generaal Film zelf in Filmlabor in beslag werd genomen. De film werd pas in 1988 officieel vertoond. Foto: Miklós Demeter / NFI – Filmarchief

In de film Insiders (1985) van András Monory Mész praten jeugdige gevangenen in de gevangenis van Tököl over het gevangenisleven en de opsluiting. Hoewel de film een prijs won op het festival in Turijn, werd hij hier in Hongarije gecategoriseerd als "niet-distribueerbaar". Aangezien het de eerste video van BBS was, vond een illegaal gekopieerde kopie zijn weg naar de videotheek. Op de foto, de

regisseur. Foto: NFI - Film Archief